

vannak cseppkőeprecskékkel. Az *Altárna* mennyezete is gazdagon van imitt-amott függő csapokkal diszitve. Balra a meredek benyilló felvisz az Alsó és a Felső Páholyba. Hogy azonban ezek láthatók legyenek: valakinek föl kell oda fáklyával vagy magnezium-szalaggal menni s előbb az egyik, azután a másik páholy ablakába a világítószerral kiállnia, ami érdekes képet ad. Tovább az elsőemeleti erkélyfeljáró mellett, el, honnan már látszik a napvilág, a barlang nagy Főportáléjához (600 lépés), mellyel a barlangi körut véget ér.

*

Ez a leírás, mely részben Czárán följegyzései, részben saját tapasztalataink alapján készült, nem akar szórakoztató olvasmány lenni. Tütmör stilusa sok helyen nehézkes, szinte érthetetlen, de aki a kezébe veszi és utasításait szóról-szóra követve elindul vele a barlangban, az ott el nem tévedhet és mindég pontosan tudja, hogy hol jár. A cseppkőképződmények elnevezése, mint azt már első közleményemben említettem Czárán Gyulától származnak.

1929

Ős-állatok temetői

Irta: ARDOS FRIGYES tanár

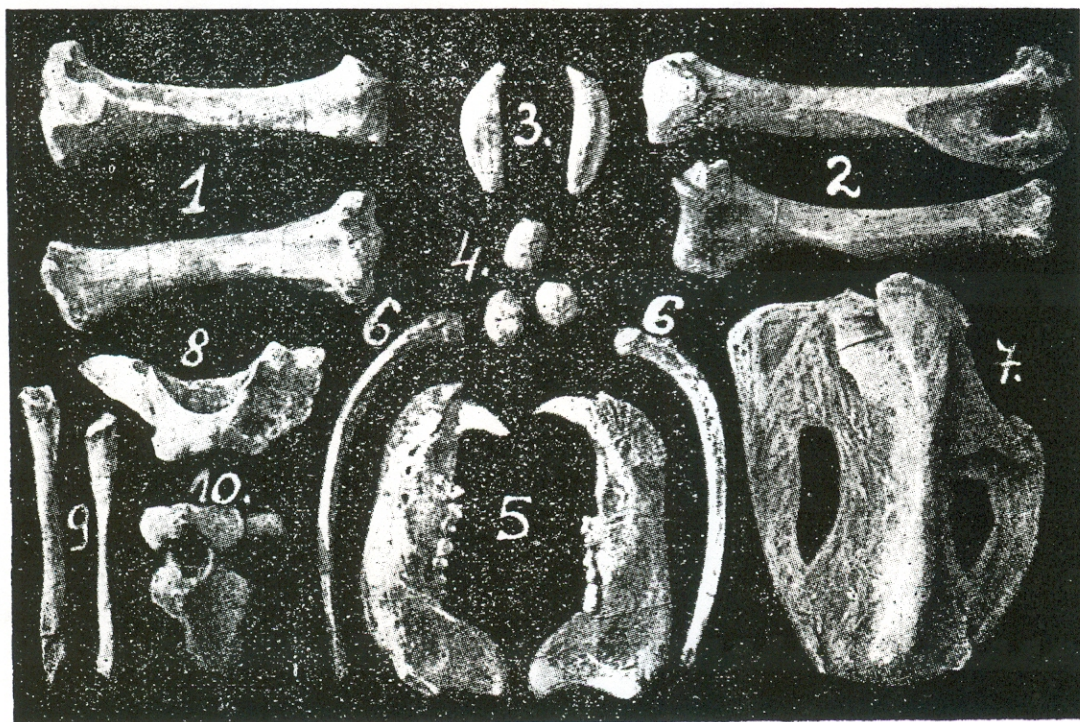
Az utóbbi félszázadban a különböző országokban általánossá vált — főleg a szakemberek között — az a mozgalom, amely célul tűzte ki, hogy megóvattassanak mindama helyek a rombolástól, az enyészettől, amelyek a földnek bizonyos jellegzetes, tanulságos képét mutatják akár földrajzilag, földtanilag vagy természetrajzilag. A jelzett mozgalommal szinte karöltve és jórészen azt megelőzve egy másik mozgalom azt célozza, hogy a természettudományilag nevezetes és jellegzetes helyek leírásokban és képekben ismertessenek, hogy így azon helyekről való ismeretek az emberiség közkincsévé lehessenek.

A fenti kettős célt szolgálva megindultak a különböző természet-tudományi kutatások, amelyek célul tűzték ki, hogy az ős-emberre vonatkozó nagyon csekély eddigi ismereteinket kibővítsék. Az utóbbiak kutatása azt célozta, hogy felkeressék az ős-ember lakhelyeit, felkutassák eszközeit, amelyeket használt, részben védelmére, részint a táplálékának megszerzésére és a mindennapi élet fentartására, hogy azokból az eszközökből alkothasson feltevést, hogy tulajdonképpen milyen is lehetett az ős-ember élete és hogy mint fejlődött az ős-ember a mai kultur-emberré. A szakemberek ez irányu tudatos kutatásaik közben felkeresték a barlangokat, amelyek természetes lakóhelyül szolgálhattak az ős-embernek és részben

a vadállatok, részben az időviszontagságai vagy esőzések, vizáradások ellen nyújtottak biztos menhelyet neki.

A céltudatos barlangkutatások alkalmával találtak egyes barlangokban kisebb-nagyobb mennyiségű állati csontokat, amelyekről biztosan megállapíthatták, hogy oly, ma már kihalt, ős-állatoknak maradványai, amelyek az ős-emberrel egyidőben éltek.

Ezen csontok között találtak olyanokat is, amelyek elárulták, hogy az ős-ember darabolta szét, hasogatta fel, hogy a csontvelőt kiszedhesse belőlük; más csontokon látszott, hogy tűzben lehettek, bizonyára amikor

Ős-barlangi medvecsonatok a pesterei (igríci) barlangból.
(Ardos Frigyes tanár és Pozsonyi Jenő festőművész gyűjtése.)

1. Alsó-lábszár. 2. Felső-mellső-lábszár. 3. Szemfogak. 4. Megkövesedett medveürülék (coprolit). 5. Alsó állkapcsok. 6. Bordák. 7. Lapocka. 8. Fejgyámcsigolya (atlasz). 9. Alsó-lábszárkapocs. 10. Forgó-csigolya (epistrophens).

a rajtuk levő húst sütötte meg az ős-ember. De itt-ott találtak az ős-állatokkal kapcsolatosan ős-emberi primitív szerszámokat durva és csiszolt kőből, csontokból, szarvas agancsokból.

Megtalálták az ős-ember tűzhelyét a hamu réteggel, a faszén darabokkal, cserép-edényeinek törmelékeit, sőt egyes barlangok falán művésztelenségének első megnyilatkozását: a barlang falaira rajzolt, karcolt állatalakok ábráiban. Végül itt-ott igen kisszámban reábukkantak az ős-ember egyes testrészeire, az időviszontagságai ellen legjobban dacoló koponya-, lábszár- és állkapocs-csontokra.

Mindeme leletekből ma már elég tökéletes képpel, ismeretekkel birunk,

hogya az ősember milyen körülmények közt élhetett Európában, milyen állatok voltak kortársai. Azon tény, hogy az eddig kikutatott sok barlangban az ősembernek csak kevés nyomára, míg az ősállatoknak nagy tömegű maradványaira bukkantak, bizonyíték amellett, hogy az ősember csak igen kevés helyen és kis számban élhetett meg az akkori súlyos időviszontagságok és a létért való küzdelem között. Sok olyan barlangot ismerünk, amelyben az ősembernek még csak nyomára sem akadunk, míg viszont az ősállatok maradványait a legtöbb barlangban, így a bihari barlangokban is, nagy tömegben találjuk.

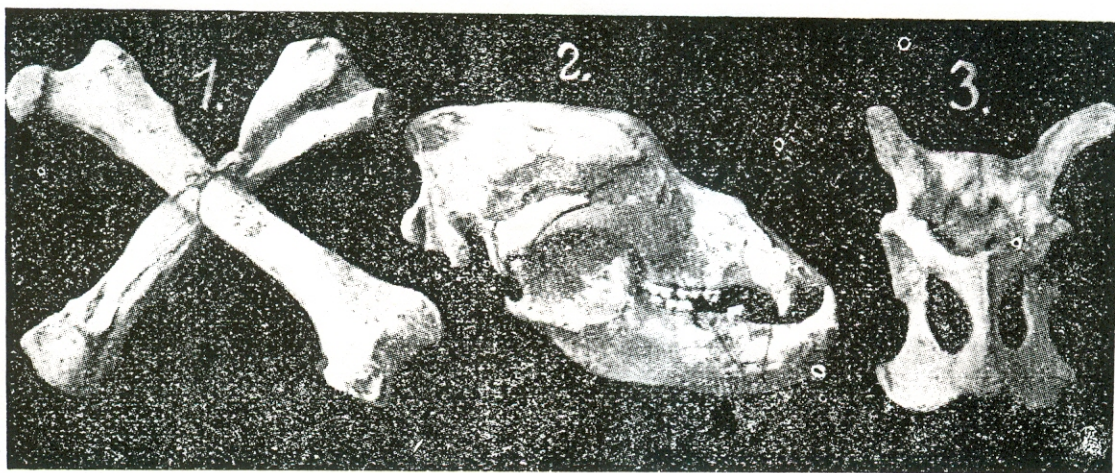
Felmerül a kérdés, hogy miért találjuk a ma már kihalt ősállatok maradványait nagyobb tömegekben egy-egy barlangban, mint pl. a bihari pestereiben (igríci), az oncsászaiban, a meziádiban, a remecei felsőbarlangban, a segesteiben (József főherceg-barlang), a fericseiben, a zovácaiban?

A kérdésre kettős felelet lehetséges. Az ősállatok, mint pl. a barlangimedve, a barlangi hiéna stb. főként barlangokban laktak, családjaikat ott nevelték fel, a megsebzett vagy elöregedett, vagy megbetegedett ősállatot főként oda menekült, ott pihent meg és a legtöbbször ott is múlt ki. Így évezredek, sőt évtizezredek alatt a természetesen kimúlt ősállatok csontjai lassanként felszaporodtak, mialatt betemette azokat a barlangokban végig folyó, hömpölygő vizek iszapja, a vizek által oda gördített kavicsok, kődarabok, majd a szénsavas víz által feloldott, mészkőből keletkezett csepkő-képződmények különböző alakulatu rétege. Így természetes sirba kerültek a — ma már kihalt — ősállatok, és maradtak meg csontjaik évtizezredekken keresztül napjainkig a víz által alkotott sirbantban.

Másrészben azon ősállati maradványoknak nagy tömegéből — amint egyes barlangokban találjuk — arra következtethetünk, hogy hirtelen vagy rövid idő alatt multak ott ki. Valószínű a feltevés, hogy azok az ősállatok akkor menekültek a barlangokba, amikor a hegyvonulatok völgyeiben hatalmas vízárak hömpölyögtek és dagadtak mind magasabbra. A legkülönbözőbb vadállatok igyekeztek menekülni a vízárak elöl fel a hegyekbe és itt az általuk jól ismert barlangokba. De a víz egyszer és máskor elérte a barlangok száját is, behatolt és a magával vitt iszappal, kőtörmelékkel, kőgörgeteggel betakarta a már előbb vízbe fulladt vadállatokat.

Némelyik barlangban, pl. a pesterei (igríci) barlangban az ősállatok csontjainak egyrésze még úgy is került, hogy távolabbi völgyekből a barlang alsó- és oldalnyílásain befolyó árvíz hordta be az állatokat egy-egy nagy vízözön alkalmával, miután az illető állatok már előbb a felső folyamvölgyekben elpusztultak.

Más, kis számu csontmaradványok még ugy is juthattak a barlangfenékebe, hogy a barlang felett huzódó hegyoldal, hegyvonulat tölcészerű besüppedéséből, beszakadásából, az u. n. dolinákból — amelyek a barlang egyik-másik elágazásába vezetnek — ugyancsak a vízáradások által mosattak, vitettek le a mélységbe. Ilyen érdekes dolinákat nagy számban láthatunk azon hegyhát platóján, amely Pestere falu és Kalota faluhoz tartozó hegyi tanyák közt terjed, amilyeneknek párja csak Gömör-megyében, az Agteleki-barlang felett, a Tornaljai-út mentén láthatók. Szép számban található még — bár kisebb mértékkel — ugyancsak Biharban, a Padis pompás platóján, a volt fa-telep környékén, ami bizonyítja, hogy maga Padis is át- és át van járva barlangokkal, bár bejáratukra eddig nem akadtak rá.

Ős-barlangi medvecsontok a pesterei (igrici) barlangból.
(Ardos Frigyes tanár és Pozsonyi Jenő festőművész gyűjtése.)

1. Hátsó- és mellső felső-lábszárcsontok. 2. Ős-medve koponya. 3. Medvecsont a keresztcsonttal.

A bihari csontbarlangok között talán a legérdekesebb a meziádi, amelynek egyes szakaszaiban az ős-állatok csontjai egymás feletti, különböző időkben víz által odavitt, kavics- és iszaprétegekben helyezkednek el, E jelenség emlékeztet bennünket azokra a dombokra (pl. a nagybihari), amelyek alatt különböző ember-generációk temetkeztek évezredek óta napjainkig.

A további kutatások fogják még bebizonyítani, hogy Biharmegyének még igen sok feltáratlan barlangja van, amelyekben talán sikerül feltalálni az ős-ember nyomait is, amint ez sikerült a sonkolyosi Micsi-patak völgye felett levő Biró Lajos-barlangban (Bánlaki felső-barlang) 28 év előtt eszközölt tudományos kutatáskor. Csak ideális akarat, a természet iránt való szeretet szükséges hozzá, hogy a vállalkozók ez irányu munkálkodását siker koronázza.